

KARMELITAANSE VORMING
NR. 13

John Welch O.Carm.

SEIZOENEN VAN HET HART

De spirituele dynamiek
van het karmelitaanse leven

Uit het Engels vertaald door
Anny Marsman-Hümmels en Nicola van de Rakt O.Carm.

Boxmeer 2007

REEKS KARMELITAANSE VORMING
ten behoeve van initiële en voortgaande vorming
van de Familia Carmelitana
voor intern gebruik in kopievorm uitgegeven
door Sanny Bruijns (Vormingshuis) en Rudolf van Dijk (NCI)

1. *De verhalen rond Elia*. Nieuwe Nederlandse vertaling door Kees Waaijman O.Carm. Boxmeer, 2002.
2. Nicolaas de Fransman O.Carm., *De brandende pijl*. Carmelitaanse stemmen over beschouwing en apostolaat. Ascetische bijdragen, 2. Nederlandse vertaling van *Sagitta ignea* door Dominicus Wijnhoven O.Carm. (Dordrecht, 1966). Boxmeer, 2002.
3. *Het boek over de eerste monniken*. Carmelitaanse stemmen over beschouwing en apostolaat. Ascetische bijdragen, 1 (Merkelbeek, 1943). Nederlandse vertaling van *Liber primorum monachorum* door Irenaeus Rosier O.Carm. en Rumoldus Mollink O.Carm. Boxmeer, 2002.
4. Franciscus Amelry O.Carm., *Een Dyalogus, of tsamensprekinge der Sielen ende Schriftuerlijck bewijs, die Siele tot kennisse van haren Bruydegom treckende*. Naar de uitgave van 1551 bij Symon Cock te Ieper bewerkt door Rudolf van Dijk O.Carm. Boxmeer, 2003.
5. Falco Thuis O.Carm., *Titus Brandsma (1881-1942), de Karmeliet die ons blijft inspireren. Een model voor karmelitaans leven in het derde millennium?* Boxmeer, 2003.
6. Michael a S. Augustino O.Carm., *Marie-vormigh ende Marielyck leven in Maria om Maria*. Naar de uitgave van 1669 bij G. Lints te Mechelen bewerkt door Rudolf van Dijk O.Carm. en met de hertaling van Theodulf Vrakking O.Carm. Boxmeer, 2003.
7. *Het leven van Maria Magdalena de Pazzis in beeld. Naar de uitgave van Vita Seraphicae Virginis S. Mariae Magdalенаe de Pazzis (1670)*, met vertaling van de Latijnse bijschriften bij de gravures van Abraham van Diepenbeke door Rudolf van Dijk O.Carm. Boxmeer, 2003.
8. *De gebrandschilderde ramen in het Karmelklooster te Boxmeer*. Met vertaling van de Latijnse onderschriften door Theodulf Vrakking O.Carm. en toelichtende tekst door Sanny Bruijns O.Carm. Boxmeer, 2004.
9. Boudewijn Leers O.Carm., *Fioretti van Onze Lieve Vrouw van de berg Karmel*. Vertaald naar de interne Latijnse teksteditie met Engelse vertaling van Richard Copsy O.Carm. door Sergius Brandehof O.Carm. Bewerkt en ingeleid door Rudolf van Dijk O.Carm. Boxmeer, 2005.
10. Mariet Stickers O.Carm., *De geestelijke weg van Maria Petyt*. Boxmeer, 2005.

Zie verder op de binnenzijde van de achterkaft →

Voorwoord

De internationale Commissie voor Charisma en Spiritualiteit van de Karmelorde heeft in 1989 van het Generaal Kapittel de opdracht gekregen om de studie van de karmelitaanse spirituele traditie te bevorderen. De commissie heeft vervolgens het initiatief genomen om een reeks van twintig brochures uit te geven in de officiële talen van de Orde (Engels, Spaans of Italiaans). In deze brochures worden de verschillende facetten van het karmelitaans leven gepresenteerd. De werktitels van deze brochures zijn de volgende:

1. De Karmelregel
2. Het christocentrisch karakter van het Karmelcharisma
3. De charismatische ervaring, die ten grondslag ligt aan het ontstaan van de Karmelorde
4. De seizoenen van het hart, de spirituele dynamiek van het karmelitaans leven
5. De profeet Elia
6. Maria, Moeder en Zuster
7. De contemplatieve dimensie van de Karmel
8. De apostolische dimensie van de Karmel
9. Broederschap: groeien als broeders
10. Lectio Divina en de Karmel
11. Gebed in de Karmel
12. De liturgische spiritualiteit van de Karmel
13. Stilte in het karmelitaanse leven
14. Zuiverheid van hart in de bijbelse en karmelitaanse traditie
15. De woestijn en de Karmel
16. Karmelitaanse symbolen
17. De geloften: een oproep tot omvorming
18. Gerechtigheid en vrede
19. Inspirerende karmelieten: leraren, getuigen, stichters
20. Vacare Deo

Als lid van de internationale commissie heeft John Welch O.Carm. een brochure geschreven over de spirituele dynamieken van het karmelitaanse leven. Deze tekst is in 2001 door Carmelite Communication in Melbourne (Australië) uitgegeven onder de titel *Seasons of the Heart, The Spiritual Dynamic of the Carmelite Life*. Voor intern gebruik is de Engelse tekst vertaald door Anny Marsman-Hümmels (geassocieerd lid) en Nicola van de Rakt O.Carm. Deze tekst wordt als deeltje 13 in de Reeks Karmelitaanse Vorming aangeboden aan de Familia Carmelitana.

SEIZOENEN VAN HET HART

De spirituele dynamiek van het karmelitaanse leven

1. INLEIDING

Wij kunnen de karmeltraditie verstaan als een 800 jaar oud commentaar op het *Hooglied*. Dit oeroude liefdesverhaal in het Hebreeuws is een fundamenteel verhaal, dat aansluit bij de ervaring van talloze karmelieten.¹

*Bruid: 'Hoor, daar is mijn lief!
Kijk, daar komt hij aan:
springend komt hij over de bergen,
over de heuvels komt hij aangesneld' (HI 2,8).*

Terwijl zij dachten een hen ontsnappende God te zoeken, keerden zij terug van hun zoektocht in de overtuiging, dat God hen altijd al in zijn liefde achtervolgd had. De hunkering diep in het hart van de karmeliet(es) heeft zich geopenbaard als het spoor van een uitnodiging.

*Bruidegom: 'Sta op, mijn vriendin,
kom toch, mijn mooiste' (HI 2,10).*

Karmelitaanse schrijvers hebben zich vaak gewend tot het hartstochtelijke liefdesverhaal van het *Hooglied* om woorden te vinden die hun ervaringen tot uitdrukking konden brengen. Johannes van het Kruis putte voor zijn *Geestelijk Hooglied* uit het verhaal en de beelden van het Bijbels *Hooglied*. Teresa van Avila schreef een commentaar op het *Hooglied*. En Thérèse van Lisieux identificeerde zich met het verhaal, maar in tegenstelling met de wachtende geliefde in het *Hooglied*, zei Thérèse dat zij haar Beminde altijd in haar bed vond.

Al dan niet bewust verwijzend naar het *Hooglied*, kunnen haar sporen gevonden worden in de karmelitaanse verhalen. Karmelieten kennen vele verhalen, maar het verhaal van de geliefde die rusteloos wacht op de komst van de Beminde, komt naar voren als een gemeenschappelijk thema. Hun verbondenheid in liefde en hun afzondering in de eenzaamheid van hoge bergachtige weidegebieden worden op dezelfde manier uitgedrukt in de verhalen van karmelieten.

Johannes van het Kruis vond in de woorden van *Hosea* (2,14) taal, die zijn ervaring tot uitdrukking bracht:

---

¹ De Bijbelcitataten zijn genomen uit de Willibrordvertaling (Katholieke Bijbelstichting, 's-Hertogenbosch, 1995). *HI* = *Hooglied*.

*Ik wil haar nu verleiden,
haar diep de woestijn inbrengen,
en teder met haar spreken.*

Karmelieten worden, antwoordend op een uitnodiging van een geheimvolle Aanwezigheid die zij ontmoeten in hun zoekende levens, in een relatie getrokken die hen voor altijd verandert:

*Kijk maar, de winter is voorbij,
de regentijd is afgelopen.
Op het veld staan weer bloemen,
de tijd om te zingen breekt aan,
de roep van de tortelduif klinkt over het land (HI 2,11-12).*

In dit verhaal van het menselijk hart, komen fundamentele thema's van de karmelitaanse spiritualiteit aan het licht. Deze thema's onthullen een spirituele dynamiek in het hart van het karmelleven welke wij kunnen beschrijven als 'seizoenen van het hart'. De bedoeling van deze uiteenzetting is om deze 'seizoenen van het hart' te bespreken in een poging de spirituele dynamiek van het karmelleven te identificeren.

Er komen vijf 'seizoenen' naar voren in dit artikel:

2. Een hunkerend hart. *Ons verlangen naar God.*
3. Een geknecht hart. *De aanbidding van pseudo-goden.*
4. Een luisterend hart. *Het contemplatief gebed.*
5. Een gekweld hart. *De tragiek van het leven.*
6. Een zuiver hart. *De omvorming van het verlangen.*

Het staat vast dat deze 'seizoenen van het hart' en het antwoord van de Karmel daarop, te midden van de gegevens die aan de oorsprong liggen van de karmelitaanse traditie, voor christenen, één van de voornaamste wegen van spiritualiteit zijn.

2. EEN HUNKEREND HART *Ons verlangen naar God*

Wij kiezen alles

‘Onrustig is ons hart in ons’, schreef Augustinus, en deze waarheid blijft fundamenteel tot de menselijke conditie behoren. Menselijke rusteloosheid, menselijk verlangen, menselijke hunkering – geen van hen schijnt ooit totaal en volledig bevredigd. De baby die begint te kruipen en zijn omgeving te onderzoeken, is een uiting van de menselijke rusteloosheid. De eerste karmelieten die hun huizen verlieten om te reizen en uiteindelijk bijeenkwamen in een vallei op de berg Karmel, werden gedreven door eenzelfde verlangen. Wij zijn werkelijk pelgrims.

Wij mensen hebben nooit genoeg omdat, met Thérèse van Lisieux, *wij alles kiezen*. En wij zullen nooit rusten, totdat wij het hebben. De karmeltraditie herkent deze honger in het menselijk hart en zegt: zo zijn wij. Wij blijven zoeken en onderzoeken, verlangen en hunkeren, totdat het hart uiteindelijk iets of iemand vindt dat of die voldoet aan de intensiteit van het verlangen, waardoor het hart voedsel vindt dat zijn honger stilt.

Wij noemen dat voedsel, die vervulling, dat doel van het menselijk verlangen, God. Karmelieten hebben, gedurende 800 jaar, deze niet te bevatten geheimvolle vervulling nagestreefd. ‘Ik wilde leven...’ schreef Teresa van Avila, ‘toch was er niemand die me leven gaf’.²

Wij geloven, al dan niet zo verwoord, dat ieder mens zich op deze zoektocht bevindt. Wij kunnen aannemen dat iedere student op onze school, ieder lid van onze parochie, iedere pelgrim naar ons heiligdom, iedere kandidaat op ons seminarie openstaat voor het transcendente geheim dat wij ‘God’ noemen. Steeds opnieuw zal het verlangen ontkend worden, de honger tijdelijk bevredigd, de hunkering onderdrukt, afgeleid, afgezwakt. Maar wij weten dat het er is en op de een of andere manier tevoorschijn wil komen. Onze traditie heeft de kracht, de taal, de beelden, om dat wat mensen ervaren in hun diepste wezen, aan het licht te brengen.

De karmeltraditie poogt de honger te benoemen, woorden te vinden voor het verlangen en uitdrukking te geven aan de levensreis die eindigt in God. Het menselijk hart zal altijd deze verheldering van zijn noden nodig hebben. Ook de Karmel wil dit en zij wil oplopen met ieder die zij onderweg ontmoet. Wij kunnen hun honger niet bevredigen, maar wij kunnen hen helpen er woorden voor te vinden en te herkennen waar het heen wijst. Wij kunnen dit en hebben dit gedaan in kunst, gedichten en liederen, in begeleiding en onderwijs, in het gewoonweg luisteren en begrijpen. En wij kunnen mensen waarschuwen dat uiteindelijk alle woorden tekort schieten en dat wij soms niets anders hebben dan het verlangen zelf.

---

² *Mystieke Werken van Teresa van Avila*, deel 4: *Mijn Leven* (Gent, Carmelitana, 1984) hoofdstuk 8, nr. 12, p. 87.

Een hedendaagse schrijver merkt op dat de naïviteit in de hedendaagse spiritualiteit ten opzichte van het verlangen of de energie die ons drijft, een serieus probleem is. Ons door God gegeven spiritueel verlangen, dat op ontelbare manieren kan worden uitgedrukt, inclusief onze creatieve en erotische energie, is gevaarlijk voor ons, wanneer het niet zorgvuldig wordt behoed. Wij zijn naïef omtrent dit diepe verlangen in ons binnenste en zijn niet bedacht op zijn gevaar. Zonder respect voor deze energie, zonder wegen die toegang geven, zonder mogelijkheid om deze in harmonie te brengen, zullen de meeste volwassenen weifelen tussen vervreemding van dit vuur en daardoor leven in depressie, of zichzelf toestaan erdoor verteerd te worden en te leven in een toestand van hoogmoed.

Depressie in deze zin betekent het onvermogen kinderlijk te genieten van het leven om werkelijke vreugde te voelen. Hoogmoed verwijst naar onze neiging ons zo nu en dan met dit vuur, deze kracht van de goden te identificeren. 'Wij zijn over het algemeen zo vol van onszelf, dat wij een gevaar zijn voor onze families, vrienden, gemeenschappen en onszelf'. Niet in staat om met deze energie om te gaan voelen wij ons of dood van binnen of zijn we hyperactief en rusteloos. 'Spiritualiteit gaat over het vinden van de juiste wegen, methoden, waarbij die energie zowel toegankelijk wordt als in evenwicht wordt gehouden'.³

Karmelitaanse verlangens

Dit dilemma werd verstaan door de heiligen van de Karmel. Zij naderden deze, diep in hun menselijkheid gevonden vlam, en werden in deze ontmoeting in brand gestoken en gezuiverd. Teresa van Avila verstond het als het water dat Jezus de Samaritaanse vrouw aanbood. Meer vuur dan water, vergroot het iemands verlangen: 'Hoe dorstig verlangen we deze dorst te kennen!'⁴ Johannes van het Kruis begint zijn gedicht *Geestelijk Hooglied* met de klacht:

*Waar houdt Gij U verborgen,
Beminde, en Ge laat me in zuchten achter?
Gelijk een hert ontvlucht Ge,
nadat Ge mij gewond hebt;
ik liep en riep U na en Gij waart spoorloos.*⁵

Ons menszijn wordt door hem begrepen als een wakker worden midden in een liefdesgeschiedenis. Iemand heeft ons hart geraakt, het gewond, waardoor het hunkert naar vervulling. Wie heeft ons dit aangedaan en waar is die iemand heen gegaan?

Deze vragen achtervolgen iedere mens op zijn levensreis en drijven ons voort tot het zetten van elke stap, van het kraaien van de baby tot de pelgrimage van een paus naar het Heilig Land, en al het menselijk pogen wat daartussen ligt. Johannes van het Kruis klaagde dat onze verlangens lijken op kleine kinderen. Wij schenken hun aandacht en ze houden zich voor een moment rustig. Maar al gauw

---

³ Vertaling van R. Rolheiser, *The Holy Longing* (New York, Doubleday, 1999) p. 27.

⁴ Teresia van Avila, *Mystieke Werken*, deel 1: *Weg van volmaaktheid* (Gent, Carmelitana, 1980) hoofdstuk 19, nr. 2, p. 125.

⁵ Joannes van het Kruis, *Mystieke Werken*, J. Peters en J.A. Jacobs (vert.) (Gent, Carmelitana, 1980³) *Geestelijk Hooglied*, strofe 1, p. 269-270.

beginnen ze weer en verstoren met hun lawaai de rust van het huis. Of onze verlangens zijn als een hunkerend uitstaan naar een dag met een geliefde; maar de dag draait uit op een grote teleurstelling! Johannes van het Kruis verstaat onze menselijkheid als een honger, waarvoor slechts God het voedsel is dat verzadigt.

Thérèse van Lisieux vond haar diepste verlangens gevat in het beeld van de hemel. De hemel als de nooit eindigende zondag, de eeuwige afzondering, de eeuwige kust. De *eeuwige kust* is een bijzonder beeldende uitdrukking voor het smachtend verlangen van haar hart. Zij koos alles in het leven, en dit beeld is voor haar een expressie voor alles wat zij verlangt. Maar geen enkel beeld of idee geeft volledig uitdrukking aan haar verlangens:

...ik voel mijn onvermogen om met aardse woorden de geheimen van de hemel weer te geven. Al had ik nog zoveel bladzijden volgeschreven, dan zou ik toch het idee hebben dat ik nog een begin moest maken... Er zijn zoveel verschillende horizonten, zoveel nuances die tot in het oneindige verschillen.⁶

Wij strekken onze hand uit naar dit en naar dat, gelokt door een belofte van vervulling, maar steeds opnieuw worden wij slechts teleurgesteld. Wanneer wij het beeld van Thérèse gebruiken, komen wij aan op vele kusten, maar iedere keer realiseren wij ons dat het niet de eeuwige kust is.

Geest en ziel bewonen dezelfde gebieden van het bewustzijn. De geest is de levenskracht in ons om volledig te zijn, alles te weten, alles lief te hebben, één te zijn met alles. De ziel drukt deze verlangens uit in oorspronkelijke beelden welke van het lichaam en van de aarde zijn afgeleid. De ziel verbindt het organisme van het lichaam en haar verworteling in de kosmos met de transcendentie van de geest en haar hunkering naar volledigheid. Onze beelden van hoop zoals de 'eeuwige kust', tonen beide, ziel en geest.

De beelden van de ziel zijn beladen met de hunkeringen van de geest. Zij zetten ons verlangen naar vrede en gerechtigheid in beweging en drukken deze uit. Zij kunnen ons openen voor diepgaand berouw. Zij kunnen licht werpen op ons bestaan en ons pad verlichten. Zij kunnen voorzien in hoopvolle scenario's voor onze toekomst voorbij dit leven, zoals Thérèse deed. Maar geen van hen voldoet om de verlangens binnen in ons definitief en volledig uit te drukken. Het verlangen dat wij zijn. Onze diepste hunkering om te kennen en om lief te hebben, om één te zijn met alles wat er is, is nooit vervuld. Onze diepste honger vindt nooit voedsel dat verzadigt in dit leven. Aan wat wij willen, is stem gegeven, maar wat willen wij?

De theoloog Bernard Lonergan geloofde, dat wij een verandering zullen ondergaan, wanneer wij het spoor van onze diepste verlangens volgen. Wanneer wij deze in waarheid uiten, onder ogen zien en ons verantwoordelijk weten voor hun roep in ons leven. Onze behoeften, onze verlangens zullen gezuiverd en omgevormd worden, totdat wij in eenzelfde verlangen, meer en meer willen wat God wil.

Wat wil de man en de vrouw in onze parochies, onze retraitehuizen, in de begeleiding? Alles! Sla er acht op en besteed er zorg aan! En laten wij tegen onszelf en tegen hen zeggen, dat de honger binnen in ons zo diep en krachtig is dat, of men er mee instemt of niet, slechts God voedsel is dat verzadigt. Toen

---

⁶ Teresa van Lisieux, *Ik geloofde in Gods liefde. Mijn leven*, K. de Meester (inl.), J. Laudy (vert.) (Gent, Carmelitana, 1992³) B1v, p. 221-222.

Jezus de aanwezigheid en de komst van het Rijk Gods preekte, sprak hij precies die diepe verlangens aan. De heilige hunkering in de harten van zijn luisteraars.

24 Maart 2000 was de twintigste gedenkdag van de moordaanslag op aartsbisschop Oscar Romero in San Salvador. Hij werd vermoord, terwijl hij de eucharistie vierde in een kapel van de karmelieten. De bekering van Romero – van een nogal traditioneel, bestudeerd geestelijke, met een oprechte maar onaardse vroomheid, tot een uitgesproken moedige herder van zijn mensen – voltrok zich, omdat hij het verlangen zag in het gelaat van zijn mensen. Wanneer hij in de rouwdiensten vooring van hen die vermoord waren door de machtigen en de namen oplas van de vermisten, vond hij het meer en meer zijn plicht stem te geven aan de stemlozen, hun onderdrukte verlangens naar voren te brengen – in zijn moedige aanwezigheid het heilig verlangen van de mensen van San Salvador te belichamen.

Mensen helpen door te luisteren naar en stem te geven aan hun diepste verlangen, vormt een deel van de voortdurende dienstbaarheid van de Karmel. De eerste karmelieten stelden bepalingen vast in hun kleine vallei, die ordening brachten in hun veelsoortige verlangens. Ieder bewoonde een cel en de cellen omringden een kapel, waarin zij zich dagelijks het verlangen van God naar hen te binnen brachten.

Teresa van Avila stichtte gesloten gemeenschappen waarbinnen vrouwen zichzelf konden openen voor de volle kracht van hun verlangens, in een affectieve vriendschap met de Heer en ieder ander. Zij bemoedigde hen om de verlokking vanuit hun diepste wezen te volgen, terwijl hun verdeelde verlangen heling en heroriëntatie vond. Zowel zij als Thérèse waren er vast van overtuigd dat, wanneer God ons dergelijke verlangens heeft gegeven, God deze uiteindelijk zal vervullen. Wij zijn niet enkel een ongezond verlangen.

Samenvatting. Onze karmeltraditie herkent diep in het menselijk hart de honger naar God. Deze hunkering of dit verlangen drijft ons in ons leven voort in ons zoeken naar vervulling van ons hartsverlangen. Deze diepe stroom van ons verlangen in de binnenkant van ons bestaan is het gevolg van Gods verlangen, als eerste, naar ons. God, de eerste contemplatief, ziet ons aan en maakt ons beminnelijk en bekoorlijk voor God. De karmeltraditie spreekt niet over een uitroeien van het verlangen, maar over een *omvorming* van het verlangen, zodat we meer en meer verlangen wat God verlangt in een gelijkvormigheid van het verlangen. Zoals Teresa van Avila het zei op een eenvoudige manier: 'Nu wil ik wat Jij wilt'.

Vragen voor reflectie

1. Hoe ervaar ik dat verlangen, deze honger, welke uiteindelijk een verlangen naar God is? Ben ik mij bewust van een fundamenteel ziekmakende rusteloosheid? Kan ik plaatsen in mijn leven vinden waar deze hunkering tot uitdrukking komt?
2. Wat geeft mij de meest intense vreugde en genot in het leven? Wanneer voel ik mij het meest creatief en levend? Druk ik dit weg, ontken of onderdruk ik het, of vind ik wegen om dit vuur in mij te honoreren?
3. Hoe geef ik vorm aan mijn diepste verlangens? Welke activiteiten belichamen hen en houden mij hongerig voor hun uiteindelijk vervulling?

4. Hoe geven de mensen waar ik zorg voor draag, vorm aan hun diepste hunkering, hun hartsverlangens? Hoe vind ik, met hen, taal voor dit verlangen, en vier het als een geschenk dat naar God wijst?

3. EEN GEKNECHT HART *De aanbidding van pseudo-goden*

Afrekenen met afgoden

Een tweede blijvend thema in de karmelitaanse spiritualiteit is de noodzaak uit te maken welke god men volgt. Onze traditie werd geboren op de berg Karmel, het toneel van de strijd tussen de volgelingen van JHWH en de volgelingen van Baäl. Elia bemoedigde de mensen om een eenduidige keuze te maken voor de ene, ware God.

Zowel de karmelitaanse gemeenschap als de individuele karmelieten hebben continu geworsteld met de krachten van desintegratie en fragmentatie die het najagen van afgoden met zich meebrengt. Nicolaas de Fransman beschuldigde in zijn, aan de Orde gerichte brief *De brandende pijl* de leden ervan dat zij de weg kwijt raakten, toen zij verhuisden van de woestijn naar de stad met zijn verleidingen. Hij beschuldigde hen van het volgen van hun eigen ongeregelde verlangens, onder het mom van de noodzaak tot dienstbaarheid. De hervorming van Albi, Mantua, Johannes Soreth, Teresa van Avila en Touraine herinneren karmelieten er voortdurend aan één God te hebben en die God te dienen met heel hun hart.

De heiligen in onze traditie weten hoe moeilijk het is, temidden van de vele goden die ons aangeboden worden, de ware God te vinden en te volgen. Deze Aanwezigheid diep in het binnenste van ons leven ontmoeten wij in de wereld rondom ons. In zijn gedicht het *Geestelijk Hooglied* merkt Johannes van het Kruis dat op: 'En alwie zich hier ophoudt, verhaalt mij van uw lieflijks, duizendvoudig'.⁷ Teresa van Avila leert: 'Laat de schepselen tot je spreken van hun Schepper'.

In ons enthousiasme echter vragen wij van Gods schepping voortdurend méér dan zij kan waarmaken. Regelmatig storten wij ons hartsverlangen in een deel van Gods schepping en vragen het de vervulling te zijn die wij zoeken. Wij vragen een deel van Gods schepping ongeschapen te zijn. Wij nemen een ding en vragen het om god te zijn.

Het hart, vermoeid van zijn voortdurende pelgrimage, zoekt een plaats om tot rust te komen en zijn tenten op te slaan en weigert om verder te trekken. Het stelt zich tevreden met mindere goden in het vinden van wat plezier, vrede, identiteit, veiligheid of iets anders wat zijn verlangens tempert. Deze kortetermijnoplossing verbergt een spiritueel probleem en tevens een probleem in de menselijke ontwikkeling. Johannes van het Kruis was ervan overtuigd dat, wanneer het individu zich richt op iets of iemand anders dan God, de persoonlijkheid uiteindelijk gaat disfunctioneren.

Dergelijke 'gehechtheden' creëren een dodelijke situatie. Wat of wie ik ook vraag mijn god te zijn, de diepste vervulling van mijn verlangen, het dekt de lading van de verwachting niet. Onder de druk van mijn vraag om 'alles' voor mij te zijn zal de afgod beginnen af te brokkelen. En omdat wij niet als een fase in onze ontwikkeling over onze goden heen kunnen groeien, betekent een meer inferieure

---

⁷ Joannes van het Kruis, *Mystieke Werken...*, a.w., strofe 7, p. 270.

god een meer inferieur mens. Dit betekent dat, waar ik aan 'gehecht' ben in mijn behoefte, sterft. Ook ik sterf, omdat mijn diepste verlangens niets en niemand kunnen vinden die haar intensiteit evenaart.

Het zelf-overstijgende dynamisme binnen onze menselijkheid zal ons, als wij ons vastklampen aan afgoden, niet toestaan om vast te stellen dat wij zijn 'aangekomen' op het eind van onze reis. Het laat ons niet voorbarig de overwinning uitroepen, omdat wij dan bezig zijn met een onechte zelf-overstijging. Met andere woorden, het hart is niet meer vrij om de uitnodiging van de Beminde te horen en te volgen. Deze slavernij van het hart is het resultaat van het ontregelde verlangen. De oplossing, de bevrijding van het hart, wordt niet bereikt door de vernietiging van het verlangen, maar door zijn heroriëntatie.

Verstoorde verhoudingen

Wanneer onze traditie spreekt over gehechtheden, betekent dit niet dat de relatie met de wereld een probleem is. Zeker, de wereld is soms een probleem, maar wij hebben ons te verhouden met die ene wereld die wij hebben. In relatie staan met de wereld is niet het voornaamste probleem in de gehechtheid. Het probleem is *hoe* wij in relatie staan.

Onze heiligen spreken tot volwassenen van wie hart verslaafd is aan iets of iemand in plaats van God. De persoon of het ding is niet noodzakelijk het probleem, maar de *manier waarop* wij ermee in relatie staan. De verstoorde wijze waarop ons verlangen of onze hunkering vorm krijgt.

Het is onbelangrijk of de afgod al dan niet enige waarde heeft. De *relatie* is de beslissende factor. Een incident in het leven van Johannes van het Kruis is illustratief. Eén van Johannes' medebroeders had een eenvoudig kruis gemaakt van palmhout. Johannes nam het hem af. De broeder had weinig anders en het kruis was zeker niet waardevol, maar Johannes bemerkte dat de broeder op een ongeordende wijze gehecht was aan zijn ruwe kruis. Blijkbaar was het onbespreekbaar geworden, wat erop wees dat de broeder er een scheve verhouding mee had. Johannes van het Kruis constateerde dat, of de vogel nu gebonden is aan een koord of aan een dunne draad, zij hoe dan ook gebonden is. Het hart is verslaafd aan zijn afgoden en niet langer vrij om de uitnodiging van de Beminde te horen. Johannes van het Kruis constateerde een begeerte in gehechtheden welke de persoon gebrekkig afstemt op God. Johannes was ervan overtuigd dat een persoon hetzelfde wordt als dat wat hij liefheeft. Deze pseudo-god zal een pseudo-zelf stimuleren.

Het is belangrijk te benadrukken dat de karmelitaanse traditie niet pleit voor het zich terugtrekken uit de wereld. Zij pleit voor een juiste relatie met Gods wereld. Zonder uitleg zou de Karmel begrepen kunnen worden als zou zij zeggen dat betrokkenheid op de wereld een belemmering zou zijn voor een relatie met God. Integendeel! Het is in Gods wereld dat God ontmoet wordt.

De karmeltraditie richt zich op hen van wie het hart, naar vervulling zoekend, is uitgegaan naar de wereld en in zijn zoektocht gefragmenteerd en verstrooid is geraakt. De christen begint in zijn leven een impasse te ervaren, wanneer de verlangens van het hart worden gegoten in bezittingen en relaties, die de intensiteit van de verlangens niet kunnen voldoen. Het is een situatie die steeds erger wordt. Uit de wereld waaraan de christen zich zo verwoed vastklampt, wordt

alle leven gezogen. De christen raakt aangepast aan de afgoden en vormt zich niet om in God.

Een hedendaags thema, gerelateerd aan ons traditionele thema van gehechtheid, is verslaving. Wij beginnen ons te realiseren dat wij allen op de een of andere wijze verslaafd zijn en dat alleen Gods genade ons van onze gehechtheden kan bevrijden. Men kan verslaafd zijn aan duidelijk destructieve dingen, maar men kan ook verslaafd zijn aan de kerk, verslaafd aan de paus, verslaafd aan religieuze praktijken, zelfs verslaafd aan de Karmel, en verslaafd aan God, zoals wij ons Hem scheppen.

Met andere woorden, wij kunnen, als individu en als volk, een gedeelte van Gods schepping vragen ongeschapen te zijn, om het voedsel te zijn voor de diepste honger binnen in ons. Wij vragen van Gods schepping wat alleen God kan geven. En onze traditie houdt vol dat *nada* (niets), geen enkel deel van Gods schepping, in de plaats gesteld kan worden van God. Slechts degene die *nada* is (niet iets, doch alles), kan voedsel zijn dat onze honger verzadigt.

Toen Johannes van het Kruis een gestileerde berg tekenende om het omvormingsproces te beschrijven, tekende hij drie paden op de berg. De twee buitenste paden, een van wereldse dingen, de ander van geestelijke, halen de top niet. Slechts het middelste pad van de niets-en (*nadas*) bereikt de top van de Karmel. Hij licht onder aan de tekening zijn uitleg toe met verscheidene regels tekst. Zij zijn variaties op het thema, 'om alles te bezitten, bezit niets'.⁸ De tekst onder aan de tekening geeft inzicht in het basisbegrip van de geestelijke reis volgens Johannes van het Kruis. Hij stemt ermee in dat wij gemaakt zijn om alles te bezitten, alles te weten, alles te zijn, enzovoorts. Maar hij beseft ook dat wij nooit alles zullen hebben, indien wij enig gedeelte van Gods schepping vragen toereikend te zijn voor deze honger. Zijn raad 'niets te bezitten om alles te bezitten' is een cryptische bemoediging nooit aan enig ding te vragen alles te zijn. Slechts degene die niet-iets is, kan voor ons Alles zijn.

Een dergelijke ascese klinkt zwaar, tenzij men begrijpt dat Johannes van het Kruis zich richt tot mannen en vrouwen die, in hun zoeken naar vervulling, de andere paden in het leven reeds geprobeerd hebben. In hun zoeken ging hun hart uit naar degene die van hen houdt. Zij zijn vastgelopen in het leven met een gebroken en verdeeld hart. De raadgevingen van Johannes van het Kruis zijn woorden van leven voor mensen die sterven bij gebrek aan het juiste voedsel. Hij wijst de weg van het leven aan pelgrims die de weg zijn kwijt geraakt.

Een profetische taak

Een auteur suggereerde dat de karmelitaanse roeping zich kenmerkt door zich te bevinden tussen hemel en aarde, zonder steun te vinden in een van beide plaatsen. Dit is een nogal aangrijpende manier om uit te drukken dat uiteindelijk ons geloof, ons vertrouwen en onze hoop in God het steunpunt vormen en dat God ons leidt voorbij al onze aardse en geestelijke bouwsels.

Aan het eind van haar leven ondervond Thérèse van Lisieux dat haar levenslange hoopvolle verwachting op de hemel de spot met haar dreef. Johannes van het Kruis herinnert ons aan het commentaar van Paulus: 'Men spreekt niet van hopen, als men het voorwerp van zijn hoop al ziet: wie kijkt nog uit naar wat hij al

---

⁸ A.w. De *tekening* staat tussen p. 512 en p. 513, de tekst op p. 1084.

ziet?... Onze hoop is gericht op het onzichtbare'.⁹ De spiritualiteit van Johannes van het Kruis is een voortdurende uitleg van de Goddelijke natuur.

Maakt deze argwaan van de menselijke intenties en constructies karmelieten tot eeuwige zuurpruimen? Of brengt ze ons ertoe kritisch te zijn ten aanzien van het menselijk hart en zijn neiging tot het creëren van afgoden? Is het feitelijk niet een daad van bevrijding, die ons vrij maakt van al de wegen die ons tot slaaf maken en waarin wij onszelf weggeven aan afgoden? Is de karmelitaanse kritiek niet een uitdaging om aan geen enkel 'iets' te hechten en 'niet iets' tot het centrum van ons leven te maken, dan alleen het Geheim dat ons leven achtervolgt? En in deze zuiverheid van hart, tot stand gekomen alleen door Gods geest, zullen wij in staat zijn anderen werkelijk lief te hebben en met wijsheid te leven in deze wereld. De karmelitaanse uitdaging bestaat erin mee te werken met Gods vaak duistere liefde, welke ons vernieuwt en heelt.

Dit voortdurend luisteren naar de toenadering van God, temidden van al onze gemaakte woorden en structuren, is een profetische taak voor de Karmel. Welke God behoren wij te volgen? De goden van onze verslavingen? De goden van ideologieën en beperkte theologieën? De goden van onderdrukkende economische en politieke systemen? De goden van al de 'ismen' van onze tijd? Of is onze God de God die omvormt, heelt, bevrijdt en nieuw leven geeft?

Aartsbisschop Oscar Romero was een traditioneel, voorzichtig en nauwgezet clericus. Hij was een goed man, gereserveerd, vroom, een man van gebed. Maar zijn bekering kwam, toen hij een ander gelaat van Christus zag. Een gelaat dat enigszins afweek van de Christus van zijn vroomheid en gebed. Een gelaat dat enigszins afweek van zijn theologie. Een gelaat dat afweek van de Christus vertrouwd met de hiërarchie van San Salvador. Het was het gelaat van Christus in het gelaat van de mensen van San Salvador. Het was het gelaat van Christus waarlijk geïncarneerd in de geschiedenis, welke zijn uitdrukking vond in de strijd van zijn volk. Romero zei:

Wij leren het gelaat van Christus te zien: – het gelaat van Christus dat tevens het gelaat is van een lijdend mens, het gelaat van de gekruisigde, het gelaat van de arme, het gelaat van een heilige en het gelaat van iedere persoon – en wij hebben ieder lief met het criterium waarmee wij beoordeeld zullen worden: 'Ik had honger en jij gaf mij te eten'.¹⁰

De afgoden van onze tijd zijn niet alleen maar persoonlijke voorkeuren en bezittingen, maar zijn in het bijzonder de afgoden van macht, aanzien, leiding en dominantie die de mensheid het verst verwijderden van het feestmaal van het leven. Het commentaar van Romero:

De arme mens is degene die zich bekeerd heeft tot God en al zijn hoop op Hem stelt. De rijke mens is degene die zich niet bekeerd heeft tot God en zijn vertrouwen stelt in afgoden: geld, macht, materiële dingen... Ons werk zou de weg moeten wijzen naar het veranderen van onszelf en alle mensen, naar deze wezenlijke betekenis van armoede'.¹¹

---

⁹ Rom 8,24.

¹⁰ Marie Dennis e.a.; Oscar Romero (Maryknoll, Orbis Books, 2000) p. 19.

¹¹ A.w., p. 28.

Veel van onze provincies hebben, in confrontatie met de afgoden van deze tijd, deelgenomen aan vrijheidsbewegingen in veel gebieden van de wereld, in de Filippijnen, Latijns-Amerika, Noord-Amerika, Afrika, Indonesië en Oost Europa. Op dit moment wijzen de onrechtvaardigheden tussen noord en zuid vaak op de afgoden van 'ismen', die een meerderheid van de wereld in een gemarginaliseerde situatie houden.

Samenvatting. De honger van ons hart stuurt ons, zoekend naar voedsel, de wereld in. Op vele manieren vragen wij aan de wereld: 'Heb jij degene gezien die mijn hart dit aandeed, het zoveel pijn veroorzaakte?' Ons hart vindt zichzelf uitgestrooid over het landschap, wanneer wij iedere persoon en ieder bezit en iedere activiteit vragen ons meer te vertellen over het Geheim in het centrum van ons leven. Zozeer bekoord geraakt door de boodschappers van God verwacht de ziel deze met God. Wij nemen de goede dingen van God en vragen hen god te zijn. Het hart, vermoeid van zijn pelgrimage, wil tot rust komen en een thuis vinden. Het stort zijn diepste verlangens in relaties, bezittingen, plannen, activiteiten, doelen en verlangt van hen onze diepste honger te stillen. Wij vragen teveel van hen en zij beginnen onder onze verwachtingen af te brokkelen. Steeds opnieuw herinneren de Karmelheiligen ons eraan dat alleen God de honger van ons hart afdoende kan stillen.

Vragen voor reflectie

1. Welke afgoden – het niet bespreekbare – zijn een deel van mijn leven geworden? Wat zijn de dingen waar ik niet zonder kan? Beschadig ik hen door zo beklemmend aan hen vast te houden?
2. Waar en hoe ben ik onvrij geworden in het leven? Ben ik niet vrij om mijn diepste verlangens te volgen? Ben ik niet vrij om de roep van God te horen, zijn toekomst in, welke duister is voor mij? Ben ik niet vrij om de noden te horen van mijn gemeenschap?
3. Ben ik, onbewust, meer bezig geweest met het bouwen van mijn koninkrijk dan uit te kijken naar het Koninkrijk van God? Heb ik, zonder dat ik mij daarvan bewust ben, God verwijderd uit het centrum van mijn leven en in dat centrum *mijn* edele doelen geplaatst, *mijn* profetisch werk, *mijn* uitleg van de geboden van het koninkrijk? Ben ik door de jaren heen langzamerhand vergeten te vragen: 'Wat wil God?'
4. Zijn de passies die mij naar de Karmel voerden, beteugeld en weggekijnd? Ben ik dwangmatig actief geworden, misschien meer een functionaris van een instituut dan een leerling van de Heer?

4. EEN LUISTEREND HART *Het contemplatief gebed*

God is er altijd al

Een van de meest indrukwekkende boodschappen van onze Karmelheiligen is de bewustwording geweest, dat God ons zoals wij zijn, als eerste liefheeft. In de veronderstelling dat zij op zoek waren naar een afwezige God, en hun leven bestond in het ijverig zoeken van God, keerden zij terug van hun inspanningen, getuigend dat God hen altijd al gezocht h ad. Dat ons levensverhaal niet onze zoektocht naar God is, maar Gods verlangen en zoeken naar ons. De honger van ons hart, het verlangen dat wij z ijn, is het gevolg van Gods verlangen, als Eerste, naar ons. Zijn komen naar ons, als Eerste, in liefde. Uiteindelijk kunnen wij zo omgevormd zijn, dat wij leven in een gelijkvormig verlangen, waarbij ons menselijk verlangen volledig deelneemt aan Gods verlangen.

Op een zeker moment, hoorde Teresa van Avila deze woorden in haar gebed: 'Zoek jezelf in mij!'. Zij vroeg enkele van haar vrienden en notabelen in Avila wat dat kon betekenen: 'Zoek jezelf in mij!'. Onder de reagerenden waren een pater kapelaan Juli an de Avila, Francisco de Salcedo, haar broer Lorenzo de Cepeda en Johannes van het Kruis. Deze heren ontmoetten elkaar om erover te discussi eren, maar Teresa was afwezig, zodat zij hun antwoorden naar haar opstuurden.

In navolging van academische disputen zoals die soms beoefend werden op de scholen, besloot Teresa speels fouten te vinden in ieders antwoord en daar vriendelijk mee te spotten. Wij hebben hun reacties niet, maar wij hebben haar afwijzing van hun antwoorden. Een van hen, Francisco de Salcedo, haalde herhaaldelijk Paulus aan en besloot zijn antwoord met een bescheiden uitspraak over 'geschreven dwaasheid'. Teresa strafte hem door te zeggen dat hij de woorden van Paulus karakteriseerde als 'dwaasheden'. Ze zei dat ze eraan dacht hem aan te klagen bij de Inquisitie. Johannes van het Kruis moet gereageerd hebben dat 'Zoek jezelf in mij' vereiste dat zij dood voor de wereld zou zijn, opdat zij zichzelf in God zou zoeken. Het antwoord van Teresa aan hem was dat zij bad gespaard te blijven voor mensen die zo geestelijk waren als Johannes van het Kruis. Zijn antwoord was goed voor leden van de Soci eteit van Jezus, zei ze, maar niet voor hen die zij in gedachten had. Indien wij moeten afsterven aan de wereld alvorens God te vinden, is het leven niet lang genoeg. Teresa wees op de evangeli es en merkte op dat Maria Magdalena niet afgestorven was aan de wereld, v oordat zij Jezus ontmoette; noch was de Kananese vrouw afgestorven aan de wereld, v oordat zij vroeg om de kruimels van de tafel. En de Samaritaanse vrouw was niet afgestorven aan de wereld, v oordat zij Jezus bij de bron ontmoette. Zij was wie zij was en Jezus accepteerde haar.

*Teresa besloot haar antwoord aan Johannes van het Kruis met hem te danken voor wat zij niet gevraagd had!*¹²

Wat Teresa bedoelt te zeggen, is dat God ons, onafhankelijk van waar wij ons op onze levensweg bevinden, ontmoet en accepteert. Wij zijn allang geaccepteerd. De uitdaging voor ons is de acceptatie te accepteren en toelaten dat deze accepterende Nabijheid ons verandert. De realiteit van deze omhelzing is de basis voor ons gebed. Bidden is dan met vertrouwen in deze relatie stappen als het fundament van ons leven. Het is gemakkelijker hierover te praten dan dag na dag hiernaar te leven.

Een theoloog vatte Teresa's boodschap samen op deze manier: een gelovige en voortdurende aandacht voor onze innerlijke diepten en centrum is de beste manier van meewerken die wij God, die ons leven heroriënteert, kunnen geven.

Verlokt door de liefde

De karmelitaanse traditie kan gemakkelijk verkeerd verstaan worden. Het lijkt misschien alsof de Karmel tegen de mensen zegt, dat een strenge ascese een vereniging met God tot stand brengt. Dat de afgoden van ons leven omver kunnen worden geworpen door onze moedige inspanningen en een afgezonderd, streng leven. Terwijl in feite de boodschap van de Karmel aan de mensen is: de noodzaak van Gods genade en het goede nieuws dat deze genade altijd beschikbaar is. Het enige wat ons gevraagd wordt te doen, is om ons leven hiervoor te openen.

In *de Bestijging van de Berg Karmel* geeft Johannes van het Kruis verschillende wegen aan om zich los te maken van de afgoden, die ons verleid hebben om hen te gaan dienen. Die raadgevingen lijken in eerste instantie onnodig beperkend en zelfs onevenwichtig. Maar Johannes wijst er snel op dat niet alleen wilskracht en ascese het hart dat verslaafd is aan afgoden, vrij kunnen maken. De afgod verschaft op zijn minst enig voedsel voor het hart dat hongert naar God. De afgod bezorgt misschien wat vreugde, enige identiteit en wat veiligheid voor de uitgehongerde pelgrim. Uit zichzelf is het hart niet in staat zich los te scheuren van deze voeding ten einde in een affectieve leegte te treden, wachtend op de Heer.

Johannes van het Kruis verklaart dat dat slechts mogelijk is, als het hart een beter aanbod krijgt dan dat waaraan het zich, alsof haar leven ervan afhangt, heeft vastgeklampt. Slechts wanneer God in iemands leven komt en een liefde diep in de persoon doet ontbranden, welke hem of haar voorbij de inferieure liefdes lokt, is men in staat de greep op de afgoden los te laten. Met de uitnodiging van zulk een liefde wordt dat wat voorheen onmogelijk was – loslaten van iemands grip op afgoden – voorzichtig aan mogelijk naargelang de afgoden vervagen. Het hart gaat dan van liefde naar liefde. Omdat Johannes van het Kruis overtuigd is dat God het centrum is van de ziel, bestaat de taak niet uit het vinden van een afstandelijke God, maar uit wakker worden voor de werkelijkheid van een God die 'er altijd al is'.

'Alles is genade', zei Thérèse van Lisieux. Zij gaf uitdrukking aan deze overtuiging, terwijl zij stervende was aan tuberculose en omgeven door een spiritualiteit vol wantrouwen ten aanzien van de menselijke natuur. Een spiritualiteit

---

¹² Teresa van Avila, *Mystieke Werken*, deel 3: *Innerlijke Burcht/Gewetensbrieven/Kleinere Geschriften* (Gent, Carmelitan, 1982) *Zoek jezelf in mij*, p. 499-504.

die geloofde dat wij Gods liefde moeten verdienen en die riep om 'zielen als slachtoffer' om Gods toorn te bedaren. Toen haar echter gezegd werd dat zij niet langer de heilige communie kon ontvangen, zei zij eenvoudig dat het een genade was, toen zij deze kon ontvangen, en nu zij deze niet kan ontvangen, zegt zij dat het nog steeds een genade is voor haar. 'Alles is genade'.

Thérèse was ervan overtuigd dat God ten allen tijde bij haar was, dat God haar liefhad en dat deze liefde haar 'om niet' werd gegeven. Het was absoluut zonder enige verdienste van haar kant. Sprekend over verdienste zei ze eenvoudig: 'Ik heb er geen'.

Thérèse was zich bewust van Gods rechtvaardigheid, en zij was ervan op de hoogte dat godvruchtige mensen zichzelf vaak aanboden als offer voor die rechtvaardigheid, zodat zondaars werden gespaard en God verzoend. Deze God was Thérèse niet vertrouwd. Geen enkel gelaat van God in haar leven eiste verzoening, noch haar moeder of haar vader, noch Pauline noch Céline, noch Marie, noch de God van de Hebreeuwse bijbel die de 'kleinen' liefheeft, noch Jezus die de kleinen bij zich riep, noch de Beminde in het *Hooglied* of in de poëzie van Johannes van het Kruis. Zij geloofde dat God rechtvaardig is, maar dat deze rechtvaardigheid zich goed bewust is van onze nietigheid.

Thérèse van Lisieux is eens beschreven als 'Vaticanum II in miniatuur'. De huidige aandacht die aan haar boodschap wordt gegeven, herinnert ons eraan dat niet aan onze verdiensten en prestaties prioriteit gegeven moet worden, maar aan het leven in vertrouwen en hoop. Thérèse begint haar autobiografie met de woorden van Paulus in zijn brief aan de Romeinen: 'Het hangt dus niet af van de wil of de inspanning van de mens, maar van Gods ontferming'.¹³

Thérèse anticipeert op de hedendaagse theologie die genade verstaat als *ongeschapen* genade, de liefhebbende, helende aanwezigheid van de Vader, de Zoon en de Geest. Wanneer wij spreken van contemplatie, moedigen wij eenvoudig een openheid aan voor deze 'om niet' gegeven liefde. God komt steeds weer naar ons toe en nodigt ons uit dieper in te gaan op ons leven. In te gaan in een grotere vrijheid en in een liefhebbende relatie. Contemplatie is openheid voor deze omvormende liefde, terwijl het er niet toe doet hoe deze tot ons komt.

Contemplatie herzien

Eén van de recente ontwikkelingen in het verstaan van het Karmelcharisma is het opnieuw localiseren van de contemplatie temidden van onze prioriteiten geweest. Wij hebben altijd gesproken over gebed, gemeenschap en dienstbaarheid als de drie peilers van ons charisma. Contemplatie werd gezien als een hogere of diepere manier van bidden. In onze geschiedenis leken, zo nu en dan, dienstbaarheid en contemplatie te wedijveren met elkaar.

Hoe dan ook, hier volgt een beschrijving van contemplatie, gevonden in het onlangs verschenen document over de *Ratio Institutionis Vitae Carmelitanae. Karmelitaanse vorming. Een weg van omvorming*:

Door deze geleidelijke en voortdurende omvorming in Christus, die in ons voltrokken wordt door de Geest, trekt God ons tot zich op een weg naar binnen. Deze weg voert van de verstrooiende buitenkant van het leven naar

---

¹³ Rom 9,16.

*de innerlijke kern van ons wezen, waar Hij woont en waar Hij zich met ons verenigt.*¹⁴

Wij begrijpen nu, dat contemplatie een gebeuren is dat de basis vormt van en de verbinding is tussen gebed, gemeenschap en dienstbaarheid. De toegang is het gebed, maar Gods liefde wordt ons op verschillende manieren aangeboden. Men kan binnen die werkelijkheden van ons leven binnengaan in deze contemplatieve openheid naar God. Met andere woorden: leef een leven in authentiek geloof, hoop en liefde, door bemiddeling van ieder van deze toegangen. Zij worden niet tegen elkaar uitgespeeld, maar zijn vensters naar de transcendente werkelijkheid in het centrum van ons leven en brengen ons in contact met dat Geheim.

Het is belangrijk dit perspectief te benadrukken, omdat de Karmel achthonderd jaar ervaring heeft in dienstbaarheid in antwoord op de kerk en Gods volk en, zo God wil, nog vele eeuwen onbaatzuchtige dienst zal hebben. En niets ervan is schadelijk voor een contemplatief leven. Veel karmelieten zijn, door betrokkenheid op Gods mensen in velerlei vormen van dienstbaarheid, omgevormd in een persoon die meer liefheeft.

Aartsbisschop Romero was omgevormd en bekeerd door Gods liefde niet alleen in de eenzaamheid van zijn gebed, maar in zijn engagement met de Heer van de geschiedenis in de verwarde pogingen van de mensen om hun plaats te vinden aan het feestmaal van het leven. Contemplatie zou de diepste bron moeten zijn voor compassie met de wereld. De contemplatief is degene die binnengevoerd is in de absolute armoede en machteloosheid van een ziel, gescheiden van God. De contemplatief leert hoopvol te wachten met allen die wachten, in hoop, op Gods barmhartigheid. In dit contemplatieve luisteren leert men zeggen: 'Wij armen'.

Ons contemplatief leven, onze openheid voor Gods liefde die ons tegemoetkomt in goede en kwade dagen, is de gave die wij kunnen geven aan anderen. Wat in het leven van Karmelheiligen is gebeurd, wat tegenwoordig gebeurt in het leven van karmelieten, gebeurt in ieders leven. Het meest adequate getuigenis geven wij, wanneer wij doorgaan met ons te concentreren op wie wij zijn: een contemplatieve broeder- en zusterschap, levend te midden van mensen.

Een Duits karmeliet, sprekend tot de Raad van de Provincies in 1999, benadrukte dit contemplatieve charisma als volgt:

*Ik ben er vast van overtuigd dat het onze eerste taak is een groot gedeelte van onze energie, tijd en persoonlijke talenten en kwaliteiten te steken in dit proces van een groeiende relatie met de God van leven en liefde. Onze persoonlijk menselijke en spirituele groei, zowel als onze toekomst als Orde hangt af van hoezeer wij als individu en als gemeenschap deze intieme vriendschap met God ontwikkelen en ons hieraan overgeven, zodat Hij ons kan omvormen naar het beeld van Christus, terwijl Hij door ons handelt omwille van kerk en wereld.*¹⁵

---

¹⁴ *Ratio Institutionis Vitae Carmelitanae, Karmelitaanse Vorming: Een weg van omvorming* (Rome, Generale Curie van de Orde der Karmelieten, 2000; Almelo, Provinciaalder Nederlandse Karmelprovincie, 2002) paragraaf 24, p. 48.

¹⁵ Günter Benker, 'Open naar de toekomst van God', in: *The Mission of Carmel for the Third Millennium* (Melbourne, Carmelite Communications, 1999) p. 51.

Samenvatting. Het verhaal van de Beminde die zijn geliefde nadert om haar hart te verlokken in een diepe vereniging, is het archetypische verhaal dat karmelieten steeds weer opnieuw verteld hebben. Ons leven kan niet verweekt zijn in een worsteling tegen onderworpenheid, tenzij zij geleid wordt door liefde. Wij kunnen onze greep op onze afgoden niet loslaten, tenzij God een intensere liefde in onze ziel ontbrandt. Dan kan het hart ergens naartoe en kan het vol vertrouwen zijn gehechtheden, zijn verslavingen, zijn afgoden loslaten. Gods liefde, altijd aanwezig en zich schenkend, lokt het hart Gods woestenij binnen, 'laat ons het hout nog dieper binnendringen'.¹⁶ (4) Daar komt het het lijden van de wereld tegen. Onze contemplatieve houding verwijdert ons niet van de zorgen van de wereld, maar opent ons voor de volle kracht van haar strijd hiermee.

Vragen voor reflectie

1. Ben ik alert op het naderen van Gods liefde, zoals 'een waker in de nacht'? Waar in mijn leven ben ik geroepen tot een meer intens luisteren? Waar liggen, voor mijn geest en mijn hart, voortdurend de uitdagingen? Zijn deze uitdagingen uitnodigingen om zich meer over te geven aan Gods omvormende liefde?
2. Onder de tekenen van Gods liefde die in ons werkt, behoren een groeiend vertrouwen in de barmhartigheid van God en een groeiende vrijheid ten aanzien van wat ons hart gevangen houdt. Ervaar ik dat grotere vertrouwen? Ben ik mij bewust van een grotere vrijheid? Heb ik mij werkelijk overgegeven aan het Geheim in de kern van mijn leven of blijf ik vechten om mijn eigen bestaan veilig te stellen?
3. Heb ik het gelaat van Christus gezien in het gelaat van de mensen die ik dien? Kan ik de uitnodiging van Gods omvormende liefde in een cultuur herkennen, wanneer het verhuld naderbij komt?
4. Hoe kan ik binnen mijn gemeenschap en door mijn dienstbaarheid helpen voorwaarden te scheppen voor een 'luisterend hart'?

---

¹⁶ Joannes van het Kruis, *Mystieke Werken...*, a.w., strofe 36, p. 275.

5. EEN GEKWELD HART *De tragiek van het leven*

Het lijden van de mensheid

Een deel van de aantrekkingskracht van de karmelitaanse traditie is haar oprechte worsteling met de problemen en de duistere krachten die lichaam en geest aanvallen. De Karmel vermijdt de tragiek van het leven niet, maar gaat er de directe confrontatie mee aan.

Lijden vormt zo'n groot deel van de menselijke ervaring, dat een spiritualiteit welke het lijden niet erkent, zal worden genegeerd. De Karmelheiligen deelden diepgaand in de moeilijkheden van het leven. Edith Stein en Titus Brandsma hebben de diepte van menselijke wreedheid en onverklaarbaar kwaad ervaren. Thérèse van Lisieux, in haar korte, verborgen leven, heeft een verrassende hoeveelheid lijden ervaren. Teresa van Avila kende de schade die veroorzaakt werd door strijd, zowel binnen als buiten haar ziel. De grote reputatie van Johannes van het Kruis, vooral zijn naam en zijn beeld van de 'donkere nacht', getuigt van een spiritualiteit die het in alle ernst opneemt om de donkere kanten van het leven te accepteren. Denk ook aan de eerste karmelieten, die naar de rand van de samenleving trokken en daar, zonder afleidingsmogelijkheden, hun leven openden voor de innerlijke strijd van kwade en goede krachten.

Mensen worden getrokken naar een spiritualiteit die woorden vindt voor hun diepste leed. Een spiritualiteit die echter ook, op het dieptepunt van deze donkere tijden, hoop geeft. Karmelheiligen, hoewel in verschillende eeuwen en culturen, namen deel aan het gemeenschappelijke lijden van de mensheid. Iedere pelgrim, in elk tijdperk, kan verbonden zijn met het lijden van de Karmelheiligen en hen aanroepen als lotgenoten in het dal van smarten. Het is goed ons hun moeilijkheden te herinneren.

Bijvoorbeeld, tegenwoordig kunnen veel mensen zich identificeren met de problemen van Thérèse van Lisieux. Als kind ervoer Thérèse niet alleen het verlies van haar echte moeder, maar ook van haar latere 'moeders' die voor haar zorgden. Haar kwetsbare psyche kende het lijden van de neurose en de afmatting door psychosomatische ziekte. Hulpeloos moest zij de geestelijke achteruitgang van haar vader, een heroïsch figuur in haar leven, aanzien en bovendien zijn uiteindelijke opname in een inrichting. Zij ervoer de Karmel als een woestijn en in haar laatste lichamelijke en psychische ziekte kende zij de verleiding tot zelfmoord.

Zij die Thérèse zijn toegewijd hebben zich nooit voor de gek laten houden door de zoete buitenkant. Zij herkenden in haar een deelgenote in het lijden, die uit ervaring wist hoe moeilijk het leven kan zijn. En toch getuigt zij van een liefde, aanwezig in dit alles, die het niet laat afweten.

Thérèse liet een levenslang verlangen naar lijden zien. Het had een mysterieuze aantrekkingskracht op haar, welke verdacht zou zijn, wanneer zij het niet verbonden had aan liefde. Vanaf de tijd dat zij intrad in de Karmel, begon Thérèse dorheid te ervaren in het gebed. Zij bleef in deze situatie gedurende de rest van haar korte tijd in de Karmel. En het meest verbazingwekkend, haar autobiografie met zijn bijzonder aansprekende manuscript 'B', is geschreven terwijl

Thérèse te lijden had van een extreem donkere nacht van de geest, waarbij zij aan alles twijfelde. Het idee van de hemel, wat haar levenslange inspiratie was, dreef de spot met haar geloof hierin. Cognitief en affectief gezien had zij geen garantie betreffende de richting in haar leven. Ondertussen schreef zij de prachtige passages over het wezen van de liefde in het hart van de kerk en stuurde zij inspirerende brieven aan haar 'broers' in de missie.

Thérèse onderging haar eigen omvorming in de smeltoven van een duistere liefde. Het enige dat haar restte, was de kern van geloof, hoop en liefde. Wanneer zij ons bemoedigt om vertrouwen te hebben en te geloven – 'alles is genade' – doet zij dat niet vanuit een positie van een verrukking die zij voelt in de liefhebbende aanwezigheid van God, maar vanuit een ervaring van Gods afwezigheid en de bespottingen door haar eigen verstand. Kardinaal Daneels vroeg zich af of Thérèse niet de 'Doctor van de Hoop' genoemd kon worden wegens haar getuigenis van de menselijke mogelijkheid verder te gaan in het leven, wanneer alle steunpunten zijn verdwenen.

De duistere liefde van God

Teresa van Avila waarschuwde dat de gevechten binnen in onze kwetsbare psyches veel lastiger zijn dan de strijd buiten ons. Teresa had een groot aantal belemmeringen te overwinnen bij haar hervormingen. Zij moest de strijd aangaan met tegenstanders van haar hervormingen, geschikte gebouwen aankopen voor haar gemeenschappen, mannen inhuren om deze gebouwen te renoveren, fondsen aanboren voor hun onderhoud, nieuwe leden voor de gemeenschap werven, betrekkingen onderhouden met verschillende geestelijken, van wie niet iedereen haar ondersteunde, onder extreme omstandigheden over de slechte wegen van Spanje reizen en zich soms inlaten met een procesvoering voor het gerecht. Zij geeft echter aan dat deze gevechten niet te vergelijken zijn met de gevechten die zij voerde in haar ziel, wanneer zij biddend aandacht schonk aan haar diepste innerlijk. '...Daarom is het dat zij (die zijn stem horen), zoals ik gezegd heb, veel meer lijden dan wanneer ze Hem niet horen.'¹⁷

Teresa bemediteerde dat men ervan uit kon gaan, dat 'binnengaan in zichzelf' gelijk staat met thuiskomen. Dat het gevecht buiten één kant is, terwijl anderzijds innerlijk de ziel geheel in harmonie kan zijn. Echter, zij vertelt dat zij haar innerlijk binnenging en daar ontdekte dat zij met zichzelf in oorlog was.

Het gebed werpt licht op vroegere, niet onderzochte hoeken van de ziel. Dwangmatig handelen, verslavingen, inauthenticke manieren van leven, pseudo-persoonlijkheden en pseudo-goden komen tevoorschijn, naarmate de persoon bij zijn eigen waarheid komt. Deze ongemakkelijke ervaring kan leiden tot angst en wankelmoedigheid en tot de verleiding de reis op te geven. Teresa's roep om moed en vastberadenheid in het volhouden van een biddend leven is niet overdreven dramatisch. Wat de ziel nodig heeft, schreef Teresa, is zelfkennis. En de toegang tot zelfkennis, de toegang tot het inwendige kasteel, is gebed en reflectie.

Zonder de inspanning van het gebed blijven wij hopeloos vastzitten aan de buitenkant van ons leven en blijven wij anderen en Gods schepping vragen ons te

---

¹⁷ Teresa van Avila, *Mystieke Werken*, deel 3: *De Innerlijke Burcht* (Gent, Carmelitana, 1982), *Tweede Verblijf*, hoofdstuk 1, nr. 2, p. 49.

zeggen wat alleen God ons kan zeggen wie wij zijn. Zonder echt centrum dat in ons leven tevoorschijn komt, leven wij met vele 'centra', versplinterd en verdeeld, ieder vragend de verlangens van ons hart te vervullen. Het enige tegengif tegen een wisse dood, doordat wij vast zitten in de omarming door onze afgoden, is de pijnlijke strijd aangaan door in gebed in te keren in onszelf.

Moderne lezers kunnen met Teresa meevoelen, wanneer zij een reeks moeilijkheden in haar leven opsomt, inclusief het overdreven geprezen en het oneerlijk bekritiseerd worden. Zij leed onder de ontkenning, dat goede mensen dachten dat haar gebedservaringen van de duivel kwamen. Bovendien had zij dagelijks te stellen met een slechte gezondheid.

Maar de meest moeilijke ervaring deed zich voor, toen haar relatie met de Heer juist het meest intiem was. Zij begon te twifelen aan haar gehele reis en vroeg zich af, of het niet meer ontsproot aan haar fantasie dan dat het geworteld was in de aanwezigheid van God als een werkelijkheid in haar leven. Had zij het zich eenvoudig verbeeld dat God in het verleden goed voor haar was geweest? Was zij wel goed geweest in het verleden of had zij het gewoon verzonnen? Met andere woorden, juist toen de vriendschap met God naar verwachting een solide basis had, kwam deze vraag in alle hevigheid op: 'Is er iemand in het centrum aanwezig?' Terwijl zij haar leven en het beste van haar energie had gegeven door gehoor te geven aan de roeping die zij bij zichzelf had bemerkt, begon zij zich af te vragen of het allemaal geen illusie was.

Een andere manier waarop de vraag wordt gesteld: 'Is de/het uiteindelijke genadig?' Betekent wat of wie het dan ook mag zijn, alles voor ons? Of dragen wij een hartstocht met ons mee die zinloos is? Zijn de immense verlangens van ons hart, de honger van onze ziel, bedoeld om uiteindelijk te worden teleurgesteld? Of is er een realiteit, een liefde die ons opwacht, evenredig aan onze hunkering? Deze vragen raken het hart van de menselijke reis.

Tijd, volharding en Gods genade, beantwoordden uiteindelijk de twijfels van Teresa. Later vertelt zij over de afwezigheid van dergelijke knagende twijfels en de zekerheid van een diepgaande, maar niet geheel absorberende relatie met de Heer. Zelfs in die toestand echter, die zij gelijkstelde aan het 'geestelijk huwelijk', bleef zij zeggen dat zij het lijden méér vertrouwde. Niet dat was het zwaarst voor haar, maar dat zij was afgesloten van haar zelf en opgesloten in de periferie van haar leven. Zij wist echter nog steeds dat de volgeling van Jezus het kruis zou moeten dragen en dat doorheen het kruis leven zou verschijnen. Zij construeerde niet op een gekunstelde manier kruisen in haar leven, maar zij ontweek niet de kruisen die zich in haar leven aandienden. Zij had geleerd te vertrouwen op de soms zo duistere liefde van God.

Donkere Nachten

De metafoor 'Donkere Nacht' van Johannes van het Kruis herinnert ons eraan dat de ervaring van Gods liefde niet altijd een piekervaring van eenheid met de gehele schepping is. In de Donkere Nacht nadert Gods liefde ons op een manier die ons te niet lijkt te doen. In de Nacht lijkt God tegen ons te zijn. Niets in de liefde is verborgen of destructief, verdedigt Johannes, maar de liefde wordt ervaren als duister vanwege degene die wij zijn en vanwege de loutering die wij nodig hebben. Johannes zorgt voor een bijzonder sterke beschrijving van die perioden in het leven waarin de troost verdwijnt en het gebed bijna onmogelijk is. Het verlangen is

nog altijd aanwezig, maar het heeft zichzelf, zoekend naar verademing bij haar afgoden, uitgeput.

De theoloog Karl Rahner gaf als commentaar, dat alle symfonieën in het leven onvoltooid blijven. In iedere relatie, in ieder bezit zal uiteindelijk een onvolkomenheid aan de dag treden. Deze teleurstelling voor het verlangen en de lokroep van iets meer of van de andere zijde is de onrust, veroorzaakt door Gods aanhoudende uitnodiging tot een diepere vereniging.

Wanneer de goden sterven in de nacht, gaat de persoonlijkheid een duisternis binnen. De psycholoog Carl Jung nam waar dat hij symbolen voor god niet van symbolen voor het zelf kan onderscheiden. Wanneer een individu zijn God-symbool verliest, begint de persoonlijkheid te desintegreren. Deze duisternis duurt tot er een nieuw god-symbool verschijnt of zich een nieuwe relatie met het oude god-symbool ontwikkelt.

De raad van Johannes van het Kruis gedurende deze crises in het leven is zeer nuttig. Hij verzekert ons dat Gods liefde ergens aanwezig is tussen de brokstukken van ons leven, maar ze wordt aanvankelijk niet ervaren als liefde. Johannes moedigt aan tot geduld, vertrouwen en volharding. Dit liefhebbend handelen van God bevrijdt ons van afgoden en maakt de ziel weer gezond. De 'goden' sterven in de nacht en de ziel moet een smartelijk proces ondergaan. Het zou verkeerd zijn om kunstmatig deze situatie op te lossen of te genezen of te ontkennen. Johannes bemoedigt ons om de situatie onder ogen te zien, er met geduld binnen te gaan en om daar waar het hart haar grootste gevecht levert, waakzaam te zijn voor de nadering van de liefde. Johannes roept op tot een 'liefdevolle aandacht' in de duisternis. Het is tijd om een wachter in de nacht te zijn.

Contemplatie is een openheid voor Gods omvormende liefde, in het bijzonder wanneer zij nadert op zulk een verborgen wijze. Een intense ervaring, die Johannes van het Kruis 'de Nacht van de Geest' noemt, is tegelijk een intense ervaring van onze zondigheid, de eindigheid van onze menselijke conditie en de, soms even oplichtende transcendentie van God. In deze toestand zijn woorden zonder betekenis. Johannes schrijft: 'Het is tijd om er het zwijgen toe te doen'.

Het enige wat men kan doen, is een liefdevol aanwezig zijn in dat wat zich vanzelf aandient. In deze woestijn vervolgt de pelgrim de levensreis, zich slechts verlatend op de leiding van een werkelijk bijbels geloof. Johannes is ervan overtuigd dat slechts dit gelouterd geloof de context is voor een zuivere relatie met God. Zoals, met Thérèse van Lisieux's verdwijnende gedachte van de hemel, bezit de pelgrim niet langer het object van zijn hoop en wordt hij eraan herinnerd dat de hoop bestaat in wat wij níet bezitten.

Het werk van Johannes van het Kruis wentelt zich niet in het lijden. Zijn poëzie en de commentaren erop zijn alle geschreven vanuit de andere kant van het gevecht. De Nacht is een verlichtende ervaring en een veiliger gids geworden dan de dag. De Vlam die eerst verbrandde, schroeit nu dicht en maakt heel. De afwezigheid die hem dreef te zoeken naar de Beminde, heeft een medelijdende Aanwezigheid onthuld, verborgen binnen in zijn verlangen.

Een nieuwe spiritualiteit

Hedendaagse karmelieten en karmelietessen, die getuigen van een geloof dat stand hield temidden van mensonterend lijden, zijn de slachtoffers van het concentratiekamp zoals Titus Brandsma en Edith Stein.

Titus Brandsma verzette zich tegen de Nazi-propaganda en Edith Stein identificeerde zich met haar vervolgd volk. Zij waren gevangen in de onderstroom, die krachtige uiting van maatschappelijk kwaad van de twintigste eeuw. Hun was alle veiligheid en steun ontnomen. Juist toen deze ervaring hun deel was. getuigden deze karmelieten van de mogelijkheid van geloof, hoop en liefde, beleefd in de meest kale omstandigheden. In de erkenning van hun getuigenis bevestigt de Kerk de authenticiteit van hun leven en plaatst hen naast degenen die alles hebben gewaagd in hun navolging van Christus. De Karmelregel leidt tot vele vormen van leerling-zijn, maar alle vormen omhelzen uiteindelijk het Kruis.

De generaals van de twee Karmelorden riepen op tot een 'nieuwe spiritualiteit' ter aanvulling van 'de nieuwe verkondiging'. Zal die nieuwe spiritualiteit voortkomen uit de steeds toenemende bewustwording door de Karmel van de werkelijkheden die mensen ervaren rond het woord? Naarmate het gelaat van de Karmel verandert en nieuwe leden tot de Orde toetreden, in het bijzonder van dichtbevolkte arme landen, wordt de situatie van de bevolkingsgroepen in de wereld op de stoep gelegd van de eerste wereld. De internationaliteit van de Orde en de internationale verbanden die in de Familia Carmelitana worden gesmeed, geven ons een unieke gelegenheid om, in vele verschillende contexten, de Geest te horen en de mogelijkheid uitgedaagd te worden tot een antwoord.

Johannes Paulus II, heeft het beeld van de Donkere Nacht van Johannes van het Kruis aangevuld door het lijden van de moderne wereld daarbij te betrekken:

Onze tijd heeft dramatische momenten beleefd, waarin het stilzwijgen en de afwezigheid van God, de ervaring van calamiteiten en lijden, zoals de oorlogen of de holocaust van zovele onschuldigen deze uitdrukking beter hebben doen begrijpen. Bovendien wordt er een karakter van collectieve ervaring aan gegeven, die toegepast wordt op de realiteit zelf van het leven en niet alleen op een fase van de geestelijke weg. Men beroept zich in onze dagen, oog in oog met dat onpeilbare mysterie van het menselijk leed, op de leer van de heilige.

Ik doel op die specifieke wereld van het lijden [...]. Lichamelijke, morele of geestelijke vormen van lijden, zoals ziekte, de plaag van de honger, oorlog, het onrecht, eenzaamheid, gebrek aan levenszin, de fragiliteit van het menselijk bestaan, het pijnlijk zondebewustzijn, de ogenschijnlijke afwezigheid van God, ze vormen voor de gelovige een zuiverende ervaring, die men zou kunnen noemen: nacht van het geloof.

Aan deze ervaring heeft Jan van het Kruis de symbolische en evocatieve naam gegeven van donkere nacht, met een expliciete verwijzing naar het licht en de duisternis van het mysterie van het geloof. Zonder de pretentie, een speculatief antwoord te geven op het angstvolle probleem van het lijden ontdekt hij in het licht van de Schrift en van de ervaring geleidelijk iets van de wonderlijke omvorming die God verricht in de duisternis, want hij weet zo wijs en mooi uit de slechte dingen het goede te halen (Geestelijk Hooglied B 23,5). Uiteindelijk gaat het om de beleving van het mysterie van dood en verrijzenis in Christus in volle waarheid.¹⁸

---

¹⁸ C.M. Bartels, *De nacht die de dag verlicht. Johannes van het Kruis 1591-1991*, deel 1: *Leermeester in het geloof. Apostolische brief bij gelegenheid van het 4de eeuwfeest van de dood van Sint Jan van het Kruis* (Nijmegen, Titus Brandsma Instituut, 1991) p. 23-24.

Samenvatting. De Karmel heeft geen antwoord op het mysterie van het kwaad. Maar de Karmel is de moeilijke weg gegaan en biedt een woord van hoop aan de bedroefde pelgrim. Diep verdriet en tragische ervaringen vormen een deel van ieders leven. De beperkingen van onze menselijke conditie en de destructieve krachten die ongehinderd in de wereld rondwaren vallen ons geloof aan. Ondanks alle bewijzen van het tegendeel getuigt de Karmel dat Gods liefde altijd aanwezig is in de puinhopen van het leven. De Karmel geeft een bijzonder krachtige analyse van de invloed van Gods liefde op de menselijke geest en persoonlijkheid. Uitgenodigd tot een steeds dieper gaande relatie wordt de pelgrim uitgedaagd alle steun los te laten en vol vertrouwen Gods toekomst binnen te wandelen. Een christen zal vaak de ervaring hebben, zowel geestelijk als psychologisch, aangevallen te worden, wanneer hij of zij verblijft in het aan God gewijde milieu. De Karmel biedt veelzeggende taal en beelden voor dit lijden en spreekt met nadruk over een stille waakzaamheid voor het naderbij komen van God. De Karmelheiligen vertrouwden zich aan het lijden toe en hebben vaak in hun leerling-zijn een verlangen naar het dragen van het kruis laten zien. Dit verlangen naar het lijden is, hoe dan ook, zeer betekenisvol in de context van een liefdevol antwoord op de initiatieven van God. Het lijden van Jezus op het kruis kwam voort uit liefde en ontstond niet uit een liefde voor het lijden.

Vragen voor reflectie

1. Wat is mijn ervaring geweest in het gaan van de 'nachtelijke' weg? Ben ik in staat geweest vertrouwde wegen op te geven om geleid te worden op een weg die niet mijn keuze was? Wat in het bijzonder heeft mij daarbij geholpen?
2. Hoe ga ik te werk, wanneer de weg onduidelijk voor mij is?
3. Welke troost of richtsnoer biedt de Karmel aan mensen die in moeilijke situaties leven?
4. Hoe zou de Orde moeten antwoorden op de 'donkere nacht', waar vele volken op de wereld onder lijden? Zou dit een deel kunnen gaan vormen van 'de nieuwe spiritualiteit' waar de generaals van de geschoeide karmelieten en ongeschoeide karmelieten toe aansporen?

6. EEN ZUIVER HART

De omvorming van het verlangen

Vereniging met God

Karmelitaanse spiritualiteit wordt vaak voorgesteld als een 'top'-spiritualiteit, een verfijnde spiritualiteit voor de geselecteerde enkeling. Ze wordt vaak voorgesteld als verheven extatische verenigingen of als dramatisch lijden dat intenser is dan de gewone moeilijkheden in het leven. Beelden schieten ons te binnen als het standbeeld van Bernini over Teresa's 'Transverberatie' (doorboring): haar visioen dat zij doorboord werd door een gouden pijl met alle daarbij behorende extase en zielestrijd.

Johannes van het Kruis' indringende tekening van Christus aan het kruis, vanuit het perspectief van de Vader die naar beneden kijkt op zijn gekruisigde Zoon, roept de niet aflatende vastberadenheid van de heilige op. Ook kan men denken aan de tekening van Johannes van het Kruis welke het pad uittekent, de berg Karmel op. De paden van de materiële en geestelijke bezittingen bereiken de top niet; alleen het middelste pad van de *nadas* en *todo* (niet iets, doch alles!). De Karmel lijkt een gedurfde en zelfs heldhaftige weg naar God te representeren en het is slechts aan ervaren bergbeklimmers zijn hoogten te durven beklimmen.

Indien de bestijging van de berg Karmel zo'n heldhaftige prestatie is, wat doen wij gewone karmelieten dan hier? Voelen wij ons soms bewaarders van een traditie die wij zelf nooit werkelijk hebben ervaren? Voelen wij dat wij vaak verslag uitbrengen in de vorm van tweedehands-boodschappen van het land dat Karmel is, terwijl wij daar zelf nooit werkelijk zijn geweest? Als gevolg van onze omvorming in liefde, verklaart Johannes van het Kruis stoutmoedig: 'wij worden God!'. Hoe zelden wordt deze vergoddelijking gevierd in onze traditie?

Een bewustwording

Johannes van het Kruis gebruikt, naast het reizen door de nacht of het beklimmen van een berg, een ander beeld voor de reis. Hij schrijft: 'Het middelpunt van de ziel is God', en onze levensreis is gericht op dat centrum.¹⁹ Maar in plaats van zich een verwijderd centrum voor te stellen dat een zware tocht vereist, zegt Johannes van het Kruis dat wij zelfs met 'een klein beetje van deze zuivere liefde', in het centrum zijn!²⁰ Met één graad verlangen, hunkering of hoop, het doet er niet toe hoe onduidelijk, zijn wij in het centrum.

Onze huidige theologie versterkt deze waarneming van Johannes van het Kruis. Strikt genomen is er geen natuurlijke wereld. Het is een, vanaf het begin, gezegende wereld, waar schepping en verlossing hand in hand gaan. Met andere woorden, onze levens zijn doordrongen van de liefdevolle, stimulerende, helende

---

¹⁹ Joannes van het Kruis, *Mystieke Werken...*, *Levende Vlam van Liefde*, strofe 1, nr. 12, p. 979.

²⁰ Joannes van het Kruis, *Mystieke Werken...*, *Geestelijk Hooglied*, inleiding strofe 29, p. 431-433.

aanwezigheid van God; ongeschapen genade. In plaats van te zoeken naar een verborgen centrum is het centrum naar ons gekomen.

Dus, wat is de reis? De reis, zei Johannes van het Kruis, is dieper ingaan in God. Maar gedurende de hele weg zijn wij verenigd met God. Vergoddelijking is een onophoudelijk proces. Dus het doel, beschreven door onze karmelitaanse schrijvers, vindt plaats in iedere ziel waarin slechts een licht verlangen is naar meer: '...ontwaakt Gij in mijn boezem, waar Gij in het geheim alleen, verblijf houdt...', schreef Johannes van het Kruis.²¹ Maar in zijn commentaar corrigeert hij zichzelf en zegt dat het niet *Jij* was die ontwaakte, maar *ik* die ontwaakte voor de altijd aanwezige en voortdurend geschonken liefde.

Deze bewustwording en het verschil dat het maakt in iemands leven, vormt de roeping van de Karmel. Een conclusie die wij kunnen trekken, is dat vele, vele karmelieten en zeker ook anderen de zogenoemde 'hoogten' van de Karmel bereiken. De hoogten worden benaderd, niet wanneer iemand vanuit de kerkbank geleidelijk aan in zwijm valt, maar wanneer een leven meer en meer uitdrukking is van Gods wil.

Willen wat God wil

Doel van het gebed is gelijkvormigheid aan de wil van God, schreef Teresa van Avila. De biddende persoon wordt meer en meer verenigd met God, en deze vereniging wordt uitgedrukt in het individu dat meer en meer wil wat God wil. „Wij worden niet sterker door ascese, door onze wil te forceren zich aan Gods wil te onderwerpen. Nee, Gods liefde verleidt ons tot een omvorming van ons verlangen, zodat wij verlangen wat God verlangt; willen wat God wil. Johannes van het Kruis zegt: '...smee ik U nu om dat wat Gij wilt; en dat wat Gij niet wilt, wil ik ook niet; het komt zelfs niet bij mij op het te willen'.²²

Vergoddelijking is de geleidelijke deelname aan Gods kennen en liefhebben. De pelgrim is zo omgevormd dat zijn of haar hele levenswijze uitdrukking wordt van Gods wil. Wanneer wij Jezus mogen interpreteren als uitdrukking van Gods wil, welke bestaat in het welzijn van de mensheid, dan leeft de biddende mens meer en meer op een manier die het welzijn bevordert. Met andere woorden, de omgevormde, vergoddelijkte mens leeft op een manier die samenwerkt met Gods aanwezige en komende koninkrijk.

Deze mensen zijn moeilijk te herkennen. Meister Eckhart waarschuwt ons dat iemand die vanuit zijn centrum leeft, op een zeer natuurlijke manier leeft in overeenstemming met Gods wil. Hij zegt: terwijl anderen vasten, eten zij; terwijl anderen waken, slapen zij en terwijl anderen bidden, zijn zij stil. Wat, per slot van rekening, is het doel van het waken, bidden en vasten, als het niet is een leven vanuit het centrum van onze ziel, dat God is. Natuurlijk, hij overdrijft om zo de essentie aan te geven, aangezien onze pelgrimstocht nooit een einde kent aan deze kant van de dood. Het essentiële, zoals ik het versta, is de absolute menselijkheid van de omgevormde mens.

Teresa vertelt ons dat deze mensen zich zelfs niet continu bewust zijn van hun geestelijk leven. Innerlijkheid wordt steeds minder een doel waar men op gericht is. Zelfs God is niet de enige waar hun gedachten in verzonken zijn, omdat

---

²¹ Joannes van het Kruis, *Mystieke Werken...*, *Levende Vlam van Liefde*, strofe 4, p. 972.

²² Joannes van het Kruis, *Mystieke Werken...*, *a.w.*, strofe 1, nr. 36, p. 995.

zij in alle manieren waarop zij leven, uitdrukking geven aan hun relatie met God. Een contemplatief worden of een heilige of een geestelijk leven leiden is nooit het doel geweest. Het doel was altijd: te willen wat God wil, in een gelijklopend verlangen.

In de conclusie van de Karmelregel schrijft Albertus, patriarch van Jeruzalem en geveer van de Regel: 'Dit hebben wij jullie kort geschreven, daarmee jullie gedragsvorm vaststellend volgens welke je moet leven. Als nu echter iemand meer uitgegeven zal hebben, zal de Heer zelf, wanneer hij terugkomt, het hem vergoeden'.²³ Kees Waaijman van het Titus Brandsma Instituut te Nijmegen ziet deze verklaring als een duidelijke zinspelende op het verhaal van de barmhartige Samaritaan. De karmeliet wordt geplaatst in de rol van herbergier. Zijn plannen en ordelijk huis worden verstoord wanneer een vreemdeling een in elkaar geslagen man brengt om te verzorgen. De vreemdeling vraagt de herbergier om te zorgen voor de gewonde en *als de herbergier meer kosten moet maken, dit wil zeggen, meer doet*, dan zal de vreemdeling het hem vergoeden, wanneer hij terugkomt.

De vreemdeling, Christus, vraagt de karmeliet zorg te dragen voor zijn mensen tijdens zijn afwezigheid. De gast wordt niet verwacht, de orde in huis is verstoord. Maar de herbergier zorgt plichtsgetrouw voor de gewonde man, misschien zonder emotionele betrokkenheid of ik-betrokkenheid en misschien met heel weinig voldoening. Kees Waaijman concludeert dat elk werkelijk geven, wezenlijk duister is. De Aanwezigheid, die diep in het hart van karmelieten wordt ontmoet, is een nacht die gidst, een vlam die heelt, een afwezigheid die onthult.

Broeders hoeven zich niet te verontschuldigen dat ze geen ware karmelieten zijn. Onze spiritualiteit gaat niet over heldhaftige ascese. Ze gaat over de alles overwinnende liefde van God. Een liefde die ieder hart heeft aangeraakt en het pijnlijk doet verlangen. Zo niet, dan zouden wij als karmelieten er niet zijn. Wanneer wij ons realiseren dat wij van nature thuis horen op de hoogten van de Karmel, of liever gezegd, in de armen van God, waarbij wij toch altijd Gods genade nodig hebben, dan bestaat onze geestelijke dienstbaarheid eruit dat wij de traditie van de Karmel beschikbaar maken om onze broeders en zusters te helpen de aanwezigheid van God in hun eigen leven te 'zien' en te 'horen'.

Om zorg te dragen voor deze vlam in anderen, lijkt het mij goed dat wij haar in ons eigen leven hebben leren integreren. Indien wij luisteren naar ons hart, zullen wij het hart van de mensen kennen met wie wij leven en die wij dienen. Ontdoe elke willekeurige roeping tot de Karmel van haar stoffige laag en je zult doorgaans een stukje hout vinden wat gloeit en wacht om aangeblazen te worden tot een vuur. Een vuur dat smacht naar heelheid, vrede, veiligheid, vreugde, eenheid, wat het beste uitgedrukt wordt in dienstbaarheid aan onze broeders en zusters. Dat is waarom wij naar de Karmel kwamen. Dat is waarom wij blijven.

Samenvatting. 'Intreden in de Karmel' is niet zoiets als het gewoon naar binnengaan van een gebouw, zich aansluiten bij een gemeenschap en een vorm van apostolaat op zich nemen, of deze nu bestaat uit gebed of apostolische zending. Dat is het zeker ook, maar 'intreden in de Karmel' is evenzeer een binnengaan in een gebeuren dat zich diep in ieder menselijk leven afspeelt. Dat 'gebeuren' van de menselijke geest in de ontmoeting met Gods Geest is uiteindelijk onzegbaar. Karmelieten zijn onderzoekers van de innerlijke ruimte van

---

²³ *De Regel van de Karmel*, paragraaf 24, in: *Ratio... Karmelitaanse Vorming*, p. 203.

intimiteit met God. Een zuiver punt in de menselijke geest waar deze aangesproken wordt door het Geheim. De Karmel houdt die oorspronkelijke, onschendbare relatie tussen schepsel en Schepper in ere. Karmelitaanse mystici hebben beelden uit het huwelijk en regelmatig het liefdesverhaal van het *Hooglied* gebruikt, om de intimiteit van deze ontmoeting weer te geven. Het landschap van het *Hooglied* geeft vorm aan het 'land van Karmel'. Het doel van het gebed is gelijkvormigheid aan de wil van God, schrijft Teresa van Avila. In deze relatie zijn de verlangens van de pelgrim gevormd, zodat meer en meer het leven van een christen die verlangens tot uitdrukking brengt, die overeenkomen met Gods verlangen. Wanneer wij het doel van Gods verlangen mogen omschrijven als het welzijn van de mensheid, dan leeft de gevormde christen op een manier die automatisch meewerkt aan het koninkrijk van God.

Vragen voor reflectie

1. Wie zijn, naar mijn ervaring, echt heilige mensen? Waar lijken zij op?
2. Begrijp ik het geestelijk leven als een heldhaftige beklimming of als een bewustwording van een liefde die zich niet aflatend schenkt vanuit de kern van mijn wezen?
3. Ben ik in staat te vertrouwen, in daadwerkelijke zin, dat de liefde van God 'om niet' gegeven wordt en dat het onmogelijk is deze te verdienen? Zijn er subtiele manieren waarop ik probeer borg te staan voor mijn waarde?
4. 'Ontspan, het is volbracht!' is wat een theoloog over de genade heeft gezegd. Wat zou die uitdrukking kunnen betekenen?

Inhoudsopgave

	Voorwoord	1
1	INLEIDING	3
2	EEN HUNKEREND HART. <i>Ons verlangen naar God</i>	5
	Wij kiezen alles	5
	Karmelitaanse verlangens	6
	Samenvatting	8
	Vragen voor reflectie	8
3	EEN GEKNECHT HART. <i>De aanbidding van pseudo-goden</i>	10
	Afrekenen met afgoden	10
	Verstoorde verhoudingen	11
	Een profetische taak	12
	Samenvatting	14
	Vragen voor reflectie	14
4	EEN LUISTEREND HART. <i>Het contemplatief gebed</i>	15
	God is er altijd al	15
	Verlokt door de liefde	16
	Contemplatie herzien	17
	Samenvatting	19
	Vragen voor reflectie	19
5	EEN GEKWELD HART. <i>De tragiek van het leven</i>	20
	Het lijden van de mensheid	20
	De duistere liefde van God	21
	Donkere Nachten	22
	Een nieuwe spiritualiteit	23
	Samenvatting	25
	Vragen voor reflectie	25
6	EEN ZUIVER HART. <i>De omvorming van het verlangen</i>	26
	Vereniging met God	26
	Een bewustwording	26
	Willen wat God wil	27
	Samenvatting	28
	Vragen voor reflectie	29

Vervolg van de binnenzijde van de voorkaft

11. Kees Waaijman O.Carm., *De Karmelstilte*. Oorspronkelijke tekst van de Engelstalige bijdrage in *Carmelus*, 40 (1993) 11-42. Met een voorwoord door Rudolf van Dijk O.Carm. Boxmeer, 2005.
12. *De geestelijke weg van Elia. De Eliacyclus van Janet Brooks Gerloff in de abdijkerk van Kornelimünster*. Ingeleid en toegelicht door Rudolf van Dijk O.Carm. Met vertaling van *1 Koningen* 19,1-19 door Kees Waaijman O.Carm. Boxmeer, 2006.
13. John Welch O.Carm., *Seizoenen van het hart. De spirituele dynamiek van het karmelitaanse leven*. Uit het Engels vertaald door Anny Marsman-Hümmels en Nicola van de Rakt O.Carm. Met een voorwoord door Sanny Bruijns O.Carm. Boxmeer, 2007.

